

Mysłowice, dnia 19 listopada 2024 r.

Dr Jerzy Parusel

Państwowa Rada Ochrony Przyrody

Grupa robocza Ministerstwa Klimatu i Środowiska

do ostatecznej redakcji

Wytycznych i rekomendacji Ogólnopolskiej Narady o Lasach

Szanowny Pan

Marek Czader

Przewodniczący

Lokalnego zespołu do spraw lasów społecznych wokół miasta Bielsko-Biała

Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Katowicach

W związku z zakończeniem pracy Lokalnego zespołu do spraw lasów społecznych wokół miasta Bielska-Białej przedkładam moją opinię na temat wyznaczenia lasów o wiodącej funkcji społecznej oraz opracowania zasad prowadzenia w nich zmodyfikowanej gospodarki leśnej.

Opinia w sprawie lasów o wiodącej funkcji społecznej wokół miasta Bielsko-Biała oraz zasad prowadzenia w nich zmodyfikowanej gospodarki leśnej

Lasy o wiodącej funkcji społecznej (lasy społeczne) to lasy o specjalnym znaczeniu społecznym służące do zaspokajania pozaprodukcyjnych usług ekosystemowych: chronią wodę i glebę, oczyszczają powietrze, regulują klimat i łagodzą skutki jego zmian, redukują hałas, a jako ostoja różnorodności biologicznej warunkują ludzkie zdrowie fizyczne i psychiczne. Z tego względu podlegają rygorom wyłączenia i ograniczenia pozyskania drewna oraz modyfikacjom w kierunku minimalizowania presji i skutków gospodarki leśnej dając niezaprzeczalny i niezbywalny prymat funkcji społecznej¹.

Wyznaczenie lasów o wiodącej funkcji społecznej ma fundamentalne znaczenie dla planowania zrównoważonego rozwoju gmin, powiatów i województw. Ustalenie funkcji lasu z kolei pozwala na określenie celów i zasad prowadzenia gospodarki leśnej, które umożliwiają ciągłe wypełnianie przez lasy funkcji, dla których lasy te zostały wyznaczone. Cele te i zasady prowadzenia zmodyfikowanej gospodarki leśnej zostały określone w

¹ Źródło: Stanowisko strony społecznej. Propozycja wyznaczenia lasów o wiodącej funkcji społecznej wokół miasta Katowice oraz prowadzenia w nich zmodyfikowanej gospodarki leśnej na obszarze zaktualizowanej wersji Leśnego Pasa Ochronnego GOP. Etap 1. Nadleśnictwa: Katowice, Kobiór, Siewierz i Chrzanów. Prezentacja wygłoszona na posiedzeniu Zespołu w dniu 16 października 2024 r. Autor definicji: Sylwia Kulińska, Inicjatywa na Rzecz Lasów Mysłowickich.

dokumencie „Wzmocnienie ochrony lasów ważnych społecznie wokół miast w oparciu o wybrane rekomendacje i wytyczne Ogólnopolskiej Narady o Lasach” z dnia 10 września 2024 r., przekazanych przez Ministerstwo Klimatu i Środowiska lokalnym zespołom do spraw lasów społecznych. Wyznaczenie lasów o wiodącej funkcji społecznej jest także istotnym rozwinięciem i uszczegółowieniem pojęcia trwale zrównoważonej gospodarki leśnej, zdefiniowanej w art. 6 pkt 1a oraz w art. 7 ust. 1 ustawy z dnia 28 września 1991 r. o lasach. Ocena społeczna, wyrażona liczbą ponad 480 lokalnych konfliktów (zob. <https://mapy.lasyobywatele.pl/inicjatywy-obywatelskie.html>; dostęp: 14.11.2024 r.), realizowania zapisów ustawy o lasach o wypełnianiu, teraz i w przyszłości, wszystkich ważnych ochronnych, gospodarczych i socjalnych funkcji lasów wykazała dobitnie, że paradygmat jednoczesnego wypełniania tych funkcji w danym lesie jest niemożliwy do osiągnięcia. Dlatego strona społeczna doprowadziła do bezprecedensowego w 100-letniej historii Lasów Państwowych procesu obywatelskiego dialogu nad kompleksową reformą gospodarki leśnej na obszarach zarządzanych, w imieniu społeczeństwa, przez Lasy Państwowe.

Pismem z dnia 19 sierpnia 2024 r., znak pisma: DLŁ-WGL.0335.22.2024 3166141.13101030.10563974, Ministra Klimatu i Środowiska poleciła Dyrektorowi Generalnemu Lasów Państwowych opracować propozycje obszarów lasów o wiodącej funkcji społecznej w ramach lokalnego zespołu do spraw lasów społecznych oraz propozycje modyfikacji gospodarki leśnej na tych obszarach z uwzględnieniem wytycznych Ogólnopolskiej Narady o Lasach, a także wzmocnić ochronę lasów o wiodącej funkcji społecznej wokół miasta Bielska-Białej.

Wyznaczanie lasów o wiodącej funkcji społecznej powinno się odbywać w sposób metodyczny, w oparciu o identyfikację obszarów spełniających kryteria wyznaczania lasów o specjalnym znaczeniu społecznym, zawarte w dokumencie „Wzmocnienie ochrony lasów ważnych społecznie wokół miast w oparciu o wybrane rekomendacje i wytyczne Ogólnopolskiej Narady o Lasach” z dnia 10 września 2024 r., przekazanych przez Ministerstwo Klimatu i Środowiska lokalnym zespołom do spraw lasów społecznych.

W lasach wokół miasta Bielsko-Biała oraz w gminach Jaworze, Kozy i Wilkowice, strona społeczna zidentyfikowała lasy spełniające wszystkie kryteria (S1-S7) wyznaczania lasów społecznych, tak więc cały obszar tych lasów został zaproponowany jako obszar o wiodącej funkcji społecznej (5490 ha). W zakresie propozycji modyfikacji gospodarki leśnej na tym obszarze strona społeczna – uwzględniając kryteria wyznaczania lasów społecznych oraz pełnione przez te lasy funkcje społeczne, a także dotychczasowy sposób prowadzenia gospodarki leśnej w Nadleśnictwie Bielsko – zaproponowała przede wszystkim wyłączenia z użytkowania, na łącznym obszarze 4934 ha lasów zarządzanych przez PGL Lasy Państwowe. Do wyłączenia z użytkowania zaproponowano lasy spełniające funkcje:

- wodochronne, retencyjne, przeciwpowodziowe i przeciwoświsiskowe (tereny o nachyleniu => 20 stopni, bufor 100 m wzdłuż cieków i zbiorników wodnych),
- rekreacyjne i turystyczne (bufor 50 m wzdłuż dróg i szlaków),
- zachowania tożsamości kulturowej, w szczególności wartości przyrodniczych (proponowane rezerваты przyrody, lasy o fizjonomii lasów naturalnych, do których zaliczono starodrzewy w wieku 120 lat i starsze).

Dla wypełniania funkcji społecznych zaproponowano prowadzenie zmodyfikowanej gospodarki leśnej, w tym wyłączenia z użytkowania oraz wyjątki dotyczące zapewnienia bezpieczeństwa i trwałości lasów oraz właściwego stanu ochrony gatunków i siedlisk przyrodniczych. Działanie te należy uznać za racjonalne i przezorne, w związku z tym, że dla wyznaczonych w mieście lasów ochronnych nie zaproponowano w roku 1995 żadnych szczegółowych sposobów ich zagospodarowania. Wyznaczone lasy społeczne pozwolą wdrożyć w praktyce trwale zrównoważone i wielofunkcyjne gospodarstwo leśne, które zapewni świadczenie przez lasy usług ekosystemowych.

Zaproponowanie wyłączenia z użytkowania tych lasów zapewnia – w ocenie strony społecznej – w stopniu maksymalnym realizowanie przez samorządy gmin zadania własnego, jakim jest zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty (art. 7 ust. 1 ustawy o samorządzie gminnym), w szczególności ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, zaopatrzenia w wodę i ochrony zdrowia.

Strona Lasów Państwowych zaproponowała w ostateczności wyznaczenie lasów o wiodącej funkcji społecznej na powierzchni 5068,56 ha. Nie zostały wyznaczone lasy spełniające kryteria S5 i S6. Udział powierzchniowy lasów wodochronnych (kryterium S7) to zaledwie 579,35 ha. Powierzchnia ta jest zdecydowanie za mała, zważywszy że powierzchnia wyznaczonych lasów wodochronnych to 3465,65 ha. Niewielka jest również powierzchnia lasów spełniających kryterium S4 (521,66 ha), w porównaniu do wyznaczonych lasów ochronnych w miastach i wokół nich (1981,09 ha).

Zainicjowana na Ogólnopolskiej Naradzie o Lasach dyskusja nad głęboką reformą gospodarki leśnej oraz pilotażowe wyznaczenie lasów o wiodącej funkcji społecznej w wybranych aglomeracjach miejskich są dorobkiem, który powinien być wykorzystany w nowelizacji systemu prawa dotyczącego gospodarki leśnej i ochrony przyrody oraz aktualizacji wszystkich dokumentów regulacji wewnętrznej PGL Lasy Państwowe. Na ich podstawie należy oczekiwać sporządzania całkowicie nowych planów urządzania lasu, programów ochrony przyrody i prognoz oddziaływania projektów planów urządzania lasu na środowisko, które pozwolą wdrożyć trwale zrównoważoną i wielofunkcyjną gospodarkę leśną w lasach państwowych.

Uwagi do stanowisko Biura Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej Oddział w Krakowie z dnia 18 listopada 2024 r.

1. Nie jest prawdą, że propozycja strony społecznej polega praktycznie na wyłączeniu całego obszaru z gospodarki leśnej, a tym samym jest niezgodna z planami zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000, jako aktami prawa miejscowego. W dokumencie „Wzmocnienie ochrony lasów ważnych społecznie wokół miast w oparciu o wybrane rekomendacje i wytyczne Ogólnopolskiej Narady o Lasach” zostały bowiem wprowadzone wyjątki, w tym prowadzenie działań ochronnych niezbędnych dla zachowania przedmiotu ochrony, gdy wynikają one z celów form ochrony przyrody lub z planów ochrony przyrody.

2. Nie jest prawdą, że propozycja strony społecznej polega praktycznie na wyłączeniu całego obszaru z gospodarki leśnej, która nie zapewni trwałości lasu. W dokumencie „Wzmocnienie ochrony lasów ważnych społecznie wokół miast w oparciu o wybrane rekomendacje i wytyczne Ogólnopolskiej Narady o Lasach” zostały bowiem wprowadzone wyjątki, w tym prowadzenie działań w przypadku zagrożenia rozpadem danego drzewostanu.

Uwagi do opinii w sprawie lasów o wiodącej funkcji społecznej wokół miasta Bielsko-Biała prof. dr hab. inż. Jarosława Sochy z dnia 12 listopada 2024 r.

Autor w swojej opinii zwraca uwagę na największe zagrożenia dla wypełniania przez lasy funkcji społecznych, za jakie uznał antropopresję i zmiany klimatu, które nasilają problem suszy i zamierania lasów. Zagrożenia te nie zostały w tej opinii udokumentowane wynikami badań, tak w skali lokalnej, jak i regionalnej lub globalnej (w odróżnieniu od przytoczonych wyników badań z zakresu hydrologii). Należy w tym miejscu podkreślić, że część badaczy zwraca uwagę, że modelowanie zmian opiera się wyłącznie na zmiennych klimatycznych i nie uwzględnia oddziaływania czynników biotycznych (Jagodziński 2022, zob. też przegląd pewności i niepewności w przewidywaniu przyrodniczych skutków zmian klimatu w artykułach Holeksy 2016, 2022). Dlatego ważnym wyzwaniem dla interdyscyplinarnych badań ekologicznych jest udoskonalenie parametryzacji modeli lasów w celu stworzenia solidnej podstawy do rzetelnej wielomodelowej oceny przyszłego rozwoju lasów (Hlásny i in. 2011).

Zdaniem Autora wypełnianie przez lasy funkcji społecznych i ochronnych wymaga prowadzenia w nich gospodarki leśnej, aby uzyskać drzewostany stabilne o zróżnicowanej strukturze wiekowej i gatunkowej i w dobrej kondycji zdrowotnej oraz dostosowane do lokalnych siedlisk. Autor nie przyjmuje więc definicji lasu:

Las to ekosystem lądowy z przeważającym udziałem drzew, stanowiący dynamiczny i samopodtrzymujący się układ ekologiczny zespołów organizmów żywych związanych z drzewami (biocenoz), połączonych różnorodnymi relacjami troficznymi wraz z zajmowanym przez nie środowiskiem (biotopem), w którym zachodzi przepływ energii i obieg materii (Parusel 2024) i uważa, że las nie jest zdolny samoistnie osiągnąć lub wykształcić te wymienione wyżej cechy. Nie można się z tym zgodzić, o czym wypowiedziałem się w wykładzie, który był prezentowany podczas prac zespołów w Katowicach i w Krakowie (Parusel l.c.).

W swej opinii Autor nie charakteryzuje w ogóle struktury drzewostanów Nadleśnictwa Bielsko oraz ich zgodności z siedliskiem. Opinia ta jest więc ogólnikowa. Dodam, że w obrębie Wapienica drzewostanów niezgodnych z siedliskiem jest zaledwie 419 ha (na 5822 ha powierzchni ogółem). Należy też w tym miejscu przypomnieć, że W dokumencie „Wzmocnienie ochrony lasów ważnych społecznie wokół miast w oparciu o wybrane rekomendacje i wytyczne Ogólnopolskiej Narady o Lasach” zostały bowiem wprowadzone wyjątki, w tym prowadzenie działań w przypadku zagrożenia rozpadem danego drzewostanu.

Wykaz cytowanego piśmiennictwa

Holeksa J. 2016. Gospodarka leśna a ochrona przyrody w zmieniającym się środowisku przyrodniczym i kulturowym, s.: 61-76. W: Drzewa i lasy w zmieniającym się środowisku. Konferencja naukowa, Kórnik-Poznań, 17-19 października 2016. Materiały konferencyjne. Redakcja D. Tomaszewski, A. M. Jagodziński. Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań 2016. Instytut Dendrologii PAN w Kórniku, Kórnik 2016.

Holeksa J. 2022. Czynna i bierna ochrona przyrody a zmiany klimatu, s.: 529-564. W: XII Sesja Zimowej Szkoły Leśnej przy IBL „Wpływ zmian klimatu na środowisko leśne”. Sękocin Stary, 15-17 marca 2022 r. IBL, Sękocin Stary.

Jagodziński A. M. 2022. Różnorodność biologiczna ekosystemów leśnych a zmiany klimatyczne, s.: 19-45. W: XII Sesja Zimowej Szkoły Leśnej przy IBL „Wpływ zmian klimatu na środowisko leśne”. Sękocin Stary, 15-17 marca 2022 r. IBL, Sękocin Stary.

Hlásny T., Barcza Z., Fabrika M., Balázs B., Churkina G., Pajtík J., Sedmák R., Turčáni M. 2011. Climate change impacts on growth and carbon balance of forests in Central Europe. *Climate Research*, Vol. 47: 219-236.

Parusel J. B. 2024. Mój wykład o lesie. Dzieńkowice, 19 września 2024 r. [wykład udostępniony na stronie internetowej lasy społeczne w zakładkach Katowice, Kraków].